

Ken Wilber og integral post-postmoderne spiritualitet

Av

Øyvind Solum

Publisert i *Visjon* nr. 3 , 2007 (<http://www.altnett.no>). Publisert online på www.integralliv.no av Senter for Integralt Liv august 2008. Forfatteres kontaktinfo: osolum@altnett.no

Ken Wilber er en man nesten ikke kommer utenom om en er en seriøs søker som ønsker å forstå sammenhengen mellom vår bevissthet og i grunnen det meste annet. Her kan du få noen innblikk i deler av hans tanker om postmoderne spiritualitet og menneskelig utvikling.

For noen år siden ble Ken Wilber regnet som en av verdens fremste forfattere, tenkere og pionerer innen transpersonlig psykologi. Transpersonlig psykologi omhandler særlig den delen av vår bevissthet som går ut over det rent personlige, blant annet meditative og mystiske erfaringer. Så tok han mer eller mindre avstand fra feltet, eller mente ihvertfall at det ble for snevert å skulle la seg begrense av det. Siden har han skrevet en rekke bøker ikke bare om integral psykologi og spiritualitet, men også om emner innen sosiologi, antropologi, historie, filosofi, helse, lederskap, politikk m.m. Visstnok har både Bill Clinton, Al Gore og mange med innflytelse latt seg inspirere av deler av hans teorier.

Prosjektet hans er rett og slett å lage en "holistisk" modell som favner hele den menneskelige eksistens – bortsett fra at han ikke er så glad i ordet holisme. Og hvorfor lage en altomfattende og helhetlig modell? Jo, for å kunne bruke denne modellen til å forstå verden bedre, og dermed handle klokere og mer effektivt, samt aksellerere vår egen personlige og spirituelle utvikling, og for den sakens skyld menneskehetens bevissthetsutvikling. Gjennom å integrere vitenskap og religion, og skape en erfaringsbasert, post-postmoderne spirituell filosofi forsøker han å revolusjonere måten vi tenker og forholder oss til oss selv. Og – nå skjer ikke dette lenger bare ved at vi kan la oss inspirere av bøkene hans, men også med utspring i et raskt voksende senter i USA – the Integral Institute – som har knyttet en masse spennende folk til seg. Alt tyder på at dette vil være et miljø som vil sette stadig større preg på samfunnet i årene fremover.

Ofte når man skal lære seg et nytt fag, består mye av undervisningen i å vise hvordan og hvorfor "de andre" tar feil. Wilber forsøker heller å vise hvordan alle har rett, eller snarere hvordan ulike tilsynelatende motstridende fagfelt inneholder verdifulle del sannheter. Utfordringen er dermed ikke først og fremst å se hvem som tar feil, for Wilber mener at det ihvertfall ikke er noen som tar helt feil hele tiden, men å få hele puslespillet til å passe sammen.

Tilstander og nivåer

Et viktig skille for Wilber når det gjelder bevissthetsutvikling er skillet mellom tilstander (states) og nivåer eller stadier (stages). Mange kan ha spontane, eller ikke så spontane, opplevelser av høyere mystiske bevissthetstilstander. Uansett hvor umoden man er kan man ha opplevelser av enhet med universet eller tomheten bakenfor. Dette er likevel ikke det samme som å bli opplyst, som noen synes å mene. For Wilber er det urimelig å kalle det opplysning når man etter enhetsopplevelsen – uansett hvor total og omveltende den oppleves å være – fortsetter å være rasistisk, sexistisk eller egoistisk eller etnosentrisk på andre måter. Og det er akkurat det som er tilfelle med de fleste såkalte realiserte mestre og guruer verden over. Også vi som ikke akkurat er mestre kan oppleve slike tilstander, men kan jo to uker eller to timer senere være mer lukkede og deprimerte enn noen ganger før.

Tilstander og utviklingsstadier er dermed to veldig forskjellige ting. Tilstander eller opplevelser kan inntreffe når som helst, mens stadier er noe vi jobber oss gradvis gjennom, og som er nivåer i en modningsprosess. Å gjentatte ganger bli eksponert for utvidede bevissthetstilstander kan likevel bidra til å fremskynde en utvikling. Det som i starten bare er en tilstand man opplever under meditasjon kan dermed etterhvert utvikle seg til et mer permanent trekk.

Utviklingsstadier kan man snakke om innen mange ulike sammenhenger. Et barn er først utviklingsmessig på et førkonvensjonelt eller egosentrisk nivå, så beveger vi oss inn i et konvensjonelt eller etnosentrisk nivå. Og så forhåpentligvis til et postkonvensjonalt eller verdenssentrisk nivå. På det første nivået er man svært selvopptatt, selvom man saktens kan oppføre seg kjærlig. På det konvensjonelle nivået har man lært seg samfunnets normer og

regler, og rett og galt er knyttet til ens samfunns trosforestillinger, mens de som ikke hører til min familie, stamme, religion eller etniske gruppe, ikke regnes som like verdifulle. På det postkonvensjonelle, verdenssentriske nivået bryr man seg om alle mennesker uavhengig av rase, tro, kjønn eller annet. I vår moralske utvikling beveger vi oss dermed ideelt fra meg til oss til oss alle. Disse tre nivåene kan også uttrykkes med stikkordene kropp, sinn og ånd. Etter det verdenssentriske nivået kan vi eventuelt bevege oss videre til et kosmosentrisk nivå, hvor det ikke bare er menneskers utvikling som teller, men alle levende vesner. Det går også an å beskrive utviklingen vår i enda mer detaljerte stadier.

Utviklingslinjer og selvutvikling

Samtidig er det heller ikke slik at man enten er velutviklet eller ikke. Istedet er det slik at vi alle har en rekke forskjellige utviklingslinjer hvor vi kan være godt utviklet på noen og svært lite på andre. Det kan også ha oppstått psykopatologier – sykdom – på noen av dem. En lite utviklet eller en feilutviklet linje krever to helt forskjellige tiltak, om man ønsker å gjøre noe med det. Wilber hevder at den kognitive linjen (tenkeevnen) på sett og vis er viktigst, siden evnen til å tenkning og perspektiv også er basis for annen utvikling. For øvrig har folk flest alle tenkelige kombinasjoner, og som historien viser til fulle er ihvertfall ikke en god tenkeevne noen garanti for noe som helst. En nazileder kan godt ha høyt utviklete kognitive evner, mens da den etiske eller moralske utviklingslinjen er svært mangelfullt utviklet. Selv om noen slike utviklingslinjer kanskje er mer sentrale enn andre, kan man godt tenke seg svært mange ulike. Foruten de moralske og kognitive linjene, som vi har nevnt, kan man godt isolere linjer for spiritualitet, emosjoner, musikk, rytme, kreativitet, kroppslig beherskelse, språk, relasjoner, identitet, psyko-seksuell utvikling osv.

Alle slike linjer utvikler seg ifølge Wilber etter samme prinsipp. Man kunne kanskje legge til at det er en slik "vertikal" utvikling som dette som er kjernen i det som kan kalles reell selvutvikling, og som da innbefatter å arbeide med å integrere ens skygge og ulike personlighetsaspekter. Selvutvikling kan godt defineres som en stadig større evne til innlevelse, minskning av egoisme, eller en evne til å ta et stadig større perspektiv. Horisontal utvikling, dvs. utvikling av ferdigheter og kunnskaper, er utvikling langs en helt annen akse. Horisontal utvikling er hobbyene våre, eventuelt det meste av yrkesmessig utvikling, dog så

kan også en god del av dette gripe inn i noen av våre vertikale utviklingslinjer. Utviklingen av disse vertikale hovedlinjene er en transformativ eller forvandlende prosess som beveger seg progressivt gjennom stadier. En slik vertikal utvikling skjer ved at vi differensierer og overskrider det vi hittil har vært, og at det så skjer en kvalitativ integrasjon på et høyere og mer overordnet nivå. Skjer dette på en sunn måte vil det ikke være slik at vi forneker eller mister kontakt med det vi har vært, men at det inkluderes i en større sammenheng, og at det også gjerne forandrer karakter gjennom denne prosessen. Horisontal utvikling er ikke kvalitativ, men "flat", kvantitativ og kumulativ. Vi vet eller kan mere, men er ikke egentlig blitt klokere eller modnere, selvom vi er flinkere.

Utviklingsmessig er det ikke mulig å hoppe over stadier, selvom man kan oppleve glimt fra høyere stadier enn der man er. Med et bevisst fokus er det likevel godt mulig å få en utvikling til å gå raskere, og da selvfølgelig særlig hvis man har klart å skaffe seg et realistisk bilde av hvor man står, sammen med en klar plan på hvor man vil.

Wilber forteller at målet med den horisontale utviklingen er å balansere og harmonisere det som er inni og rundt deg. Med det mener han å utvikle sunne uttrykk innenfor hver utviklingslinje – i motsetning til usunn utvikling. Et sunt etnosentrisk uttrykk i den moralske utviklingslinjen kan være å uttrykke genuin kjærlighet og medfølelse til sine familie og lokalsamfunn. Et usunt uttrykk for en etnosentrisk moralsk utvikling vil være å øve vold mot annerledes tenkende gjennom aggressiv, autoritær undertrykking.

Mange moderne (eller snarere postmoderne) liberale mennesker har problemer med å akseptere at vi samfunnsmessig, personlig, spirituelt osv utvikler oss i stadier, da de er så vant til at det må bety å gi lavere stadier også lavere verdi. For Wilber er denne for så vidt etisk høyverdige holdningen en tragisk kortslutning. På den ene siden er man utviklet til et postkonvensjonelt nivå hvor man ser at alle har like mye verdi, også de på andre utviklingsstadier. På den andre siden forneker man en utviklingsprosess, noe som gjør at man både kan være til mindre hjelp for andre til å komme dit en selv er og dessuten selv å utvikle seg videre. Når alt slik sett blir relativt, blir også alt flatt og i grunnen på mange måter meningsløst. Erkjennelsen av at alt henger sammen og at alt har lik verdi betyr ikke at ikke videre utvikling er mulig, og at noe kan være mer fremmede for dette enn noe annet.

Pre-trans-feiltakelsen

Når spirituelle mennesker føler at de er for fanget av ens eget ego eller sinn, bestemmer de seg ofte for at det rasjonelle jeget er anti-spirituel, og ikke så rent sjeldent at alt ikke-rasjonelt også er spirituel. Dette er etter Wilbers oppfatning er stor feilslutning. Han påpeker at det er en svært stor forskjell på å overskride ens vanlige mentale jeg, og å regredere fra det samme jeget. I en konstruktiv vekstprosess så mister man ikke det man har vunnet, men man åpner opp for noe mer som setter ens forrige utviklingsnivå i et større perspektiv. Rasjonaliteten kan bli sjelens tjener, den bør slett ikke bli dens fiende. Transpersonlig og før-personlig er ikke det samme, selvom begge deler kan sies å være ikke-personlig.

Ifølge Wilber er dette en sammenblanding som nesten alle gjør, dog med ulik fortolkning. Materialistisk vitenskap har en tendens til å stemple alle mystiske erfaringer som umodne eller i verste fall som uttrykk for galskap, siden de er ikke-rasjonelle. Motsatt er det mange såkalt åndelige som kan ha en tendens til å kalle pre-rasjonelle erfaringer for åndelige siden de er ikke-rasjonelle, enda kanskje like gjerne kan være emosjonelle eller instinktive, eller rent faktisk "gale". I hvertfall kan de høre til et utviklingsnivå vi egentlig har, eller – ifølge Wilber – burde ha, overskredet.

På samme måte kan det være fint å la seg inspirere av urfolks kulturer, men det blir galt hvis vi tror at de representerer løsningen på alle våre problemer. Greit nok å se at for eksempel Irokeserne og Mohawk-indianerne på en del måter var mer modne enn "de hvite" på den tiden, men vi har jo også for eksempel aztekerne som på mange måter var et tyrannisk regime, selvom det var en ganske avansert sivilisasjon. Det er ikke vanskelig å finne eksempler på andre urfolk-kulturer som har drevet med utstrakt krig, slavehold og ødelegging av skog, men som heldigvis hadde mer moderate virkemidler tilgjengelig enn vi har idag. Mange sjamaner både før og nå kan nok iblant være åndelig mer avanserte enn folk flest, og definitivt ha dype åndelige og paranormale erfaringer, likevel vil mange sjamanistiske kulturer kunne være svært så umodne på andre måter. Poenget er at vi ifølge Wilber ikke har noe å hente ved å skulle gå tilbake til et tidligere utviklingstrinn i menneskehetens historie, men at vi må bevege oss videre til et mer integralt utviklingstrinn. Dette inkluderer likevel å så langt vi klarer å inkludere erfaringene fra tidligere utviklingstrinn, og ikke fornekte dem. Slik sett skal vi kanskje også være glade for at nysjamanismen ser noe annerledes ut enn

opprinnelig sjamanisme, eller for den sakens skyld at også tradisjonelle sjamaner er i utvikling.

For øvrig er noe av poenget til Wilber at en kulturs mystikere ofte har erfaringer som er mange trinn over det de i kulturen rundt dem har kommet til. Det de beskriver vil så lett bli "oversatt" til det rådende kulturelle paradigmet, og ofte ende opp som noe som kan fremstå som helt motsatt av hva erfaringen pekte mot. Jesus var antakelig et eksempel på dette fenomenet. Kristendommen har muligens ofte lite til felles med det Jesus prøvde å formidle.

Evolusjonær opplysning

Hvis opplysning defineres som å bli ett med alt, og både vi som enkeltmennesker og menneskeheten og kosmos er under utvikling, så vil det være mer som "må opplyses" idag enn ifjor eller for to tusen år siden. For Wilber er det slik at vi når som helst i vår utvikling kan ha totale enhetserfaringer, som saktens kan bli opplevd som opplysning eller åndelig oppvåkning. Og det er jo også noe som blir opplyst eller våkner – om ikke annet for en stund. Likevel er det også slik at om jeg egentlig befinner meg på et etnosentrisk nivå i min utvikling, så vil opplysningerfaringen ikke få meg til å erfare hva det kunne ha innebært å ha en tilsvarende enhets- eller oppvåkningerfaringer på et høyere utviklingstrinn. I den grad slike høyere utviklingstrinn finnes på jorden, synes ikke Wilber at en enhets- eller tomhetserfaring kan kalles å ha blitt opplyst – uansett hvor gjennomgripende den måtte fremstå for en selv.

Noen prøver å "lure seg unna" problemet med å si noe slikt som at opplysning er å bli ett med det evige og tidløse bakenfor fenomenene eller noe lignende. Wilber påpeker at dette isåfall er en massiv form for dualisme hvor man ikke lenger forholder seg ordenlig til det av oss som er i tid og form – noe som jo unektelig for de fleste av oss vel vil fremstå som ganske mye av livet og verden og oss selv! Man deler verden i to og kaller noe spirituelle og noe ikke. Hva så dette ikke-spirituelle er kan man jo spørre om. Og tilsvarende hva en slik avspaltet ikke-jordisk "opplysning" egentlig er verdt. Flukt og selvbedrag?

Meditasjon som fornektelse av sannheten

En av grunnene til at meditasjon kan være så effektiv for ens utvikling er at om man har det som en fast praksis så eksponeres man opptil flere ganger om dagen for utvidete bevissthetstilstander. Likevel er det også mange ting i ens utvikling, også i den indre, som meditasjon har liten effekt overfor, og iblant til og med negativ effekt. Arbeid med skyggen er et slikt stort område. Alle har vi større eller mindre deler i vår bevissthet vi har spaltet mer eller mindre av, som er mer umodne enn resten, eller hvor det rett og slett kan være store ubalanser. Det kan komme av smertefulle opplevelser eller situasjoner som har gjort at utviklingen vår har tatt uheldige retninger. Kanskje var dette en rimelig overlevelsesmanøver der og da, men noe i oss har blitt frosset og ikke utviklet seg videre. Eller det har utviklet seg videre, men da på en tildels destruktiv måte som kanskje et stykke på vei er avspaltet fra vårt normale selvbilde.

Det meste av vanlig spirituell og meditativ praksis har lite å bidra med overfor slikt, noe som ikke minst er tydelig når vi ser på hele historien av guruer og mestre som utvilsomt har "kommet langt" på mange måter, og som har evner og innsikter langt utover det normale, men som likevel kan begå de groveste overgrep. "Opplysningen" deres har åpenbart ikke helbredet sårene i personligheten deres, og dette kan være usynlig både for dem selv og deres tilhengere. Og når det blir synlig finnes det masse strategier for å bortforklare det som egentlig foregår.

Når man mediterer kan man få opplevelsen av å være hevet over og fri fra ens emosjoner, og at man gir seg over til sjelen og det guddommelige eller hva det måtte være. Det man ikke ser er at man ofte samtidig egentlig bare forsterker noen av ubalansene sine, og øker den indre splittelsen. For å komme videre på en sunn måte trenger man "å eie" sine egne følelser og mer umodne aspekter og vedkjenne seg dem fullt ut. Først da kan man på en god måte jobbe med å overskride dem. Å forsøke å overskride, uten først å ha erkjent og integrert, er det samme som å fornekte. Dermed kan skyggen fortsette å leve sitt eget liv, og man kan meditere i tyve år til uten at den saken blir endret. Wilber er dermed veldig klar på at moderne psykoterapi og skyggearbeid er et helt nødvendig supplement til en meditativ praksis.

Arbeid med skyggesider tilhører den horisontale praksisen ved selvutvikling hvor alle ens sider søkes integrert . Ofte er det nødvendig med psykoterapeutiske metoder for å trenge igjennom egne illusjoner om oss selv. Den vertikale praksisen søker å overskride, men inkludere det underliggende stadiet. Dette kalles gjerne for åndelig eller transformativ praksis, som meditasjon (løsrivelse fra ego-personligheten og kontakt med tomheten bakenfor), yoga (kropp-sinn-ånd integrasjon), ekstatiske dans etc. Wilber peker også på at tradisjonell psykoterapi og spirituell praksis opererer innenfor to separate sfærer, ved at den ene inkluderer kun ego-personlighet og forneker ånd, mens den andre kun inkluderer åndelige aspekter og forneker ego-personligheten. Integral terapeutisk praksis har som mål å forende de to leirene.

Spirituell utvikling

Mange kan være enige i at spiritualitet eller spirituell utvikling er viktig, men hva mener de egentlig med det? Ifølge Wilber er mye av dette feltet så tåkete blant annet fordi folk rett og slett mener svært så forskjellige ting med ord som spiritualitet, og dermed snakker de også rett forbi hverandre. Ifølge ham er det en rekke måter å bruke ordet på som er like legitime, bare man er tydelig på hvilket aspekt man da fremhever. I forskjellige sammenhenger ser også Wilber selv ut til å legge vekt på tilsynelatende motstridende aspekter. Kanskje er det slik at mange eller alle disse måtene å bruke ordet spiritualitet på uttrykker ulike aspekter ved spiritualitet.

For noen kan spiritualitet ganske enkelt være en holdning, for eksempel å bli et mer kjærlig, innlevende og godt menneske. For andre handler det om religiøse trosforestillinger, og i hvilken grad man lar seg styre av dem. Spiritualitet omtales også som alle tings opphav og urgrunn. I den forstand kan det ikke finnes noe som ikke er åndelig, da alt som finnes er ånd i utvikling og alt er ett. Spiritualitet kan også omtales som et sluttprodukt av en utvikling – at vi blir mer og mer åndelige inntil vi eventuelt blir frelst eller opplyst eller noe tilsvarende. For noen er spirituell utvikling noe som skjer med hele en selv, og da som den mest overordnede prosessen. For andre kan spiritualitet med fordel heller identifiseres som en av mange utviklingslinjer i oss, på linje med psykologisk utvikling, kognitiv utvikling osv. Spiritualitet blir også iblant forstått som den transpersonlige eller kosmosentriske dimensjonen av alle

utviklingslinjene. Iblant omtales spiritualitet også som en indre opplevelse av noe slag, for eksempel som mystiske erfaringer. Noen knytter også paranormale evner eller opplevelser til åndelighet.

Utsagn som "fra et åndelig perspektiv blir..." blir åpenbart ganske meningsløse uten at det spesifiseres nærmere eller at det er helt klart utfra sammenhengen hva man mener. Når man som Wilber også trekker inn stadier i en åndelig utvikling, både individuelt og historisk/samfunnsmessig, er det klart at " et åndelig perspektiv" er ganske annerledes fra et mytisk ståsted til et transrasjonelt ståsted.

De fire kvadrantene

Wilber har lagd en modell som ofte bare kalles "de fire kvadrantene". De fire kvadrantene er fire perspektivrom, linser eller oppmerksomhetsfelt som virkeligheten utfolder seg i. De fire kvadranter beskriver

1. Virkeligheten sett subjektivt fra mitt personlige ståsted, mine tanker, følelser og bevissthet (øvre venstre).
2. Virkeligheten sett intersubjektivt gjennom kulturbetingede verdier og verdensbilder (nedre venstre)
3. Virkeligheten sett objektivt gjennom empiriske målinger (øvre høyre)
4. Virkeligheten sett systemisk gjennom hvordan delene i den ytre verden formes til ulike type helheter (nedre høyre)

I prinsippet skal all viten om mennesket og verden kunne plasseres et eller annet sted på dette kartet. Alle fagretninger, filosofier, ideologier, metoder osv kan også plasseres her. En integral tilnærming handler så om å erkjenne hvordan en hvilken som helst sak med fordel kan forstås utfra alle fire kvadranter, og ihvertfall at en forklaring som bare springer utfra et av perspektivene med nødvendighet er en delforklaring. Med andre ord skal kartet ikke bare hjelpe en til å plassere fenomener i forhold til hverandre, men den skal også være en hjelp til å kunne se en sak fra flere sider, og da gjerne minst kartets fire hovedretninger.

Modellen består i sin vanligste form av fire retninger, som representerer ulike perspektiver. De to øvre retningene er entall, mens de nedre er flertall. De to til venstre er personlige – jeg og vi/ du, mens de til høyre er ikke-personlige.

Dermed vil kvadranten oppe til venstre representere selvets utvikling. Her kan også fenomenologiske beskrivelser plasseres, sammen med meditative, psykologiske og spirituelle personlige erfaringer. Langs denne akse beskrives vår personlige og spirituelle utvikling, og Wilber identifiserer minst 8-10 klart definerte stadier som en utvikling beveger seg gjennom. Likevel vil vi vanligvis ikke selv reflektere over at denne utviklingen skjer. Til det vil vi gjerne være for fanget av vår egen bevissthets innhold.

Aksen oppe til høyre vil beskrive tilsvarende hierarkiske nivåer, men med utgangspunkt i den fysiske organismen. Her finner man beskrivelsene av hva som skjer f.eks. anatomisk, hormonelt eller energimessig når vi mediterer eller gjør det ene eller det andre. Her er beskrivelse av de fysiske og biologiske utviklingstrinnene fra atomer, via molekyler og celler til avanserte biologiske skapninger.

Nede til høyre beskrives blant annet utviklingen fra klan og stamme via nasjoner til holistiske, globale fellesskap. Nede til høyre er beskrivelsen av samfunnet og historien og særlig den sosiale utviklingen av menneskeheten, kanskje slik en sosiolog kunne beskrevet den.

Nede til venstre er isåfall en litt lignende utvikling slik en antropolog kunne beskrevet den. Den akse handler om kultur og verdensbilde. Her kan vi se hvordan menneskeheten har beveget seg fra animistisk-magiske samfunn, via mytisk religiøse, til idag vitenskapelig-rasjonelle, og i beste fall pluralistisk. Dog at vi på denne ferden fra det førmoderne, via det moderne, til det postmoderne og videre, nå også kan åpne oss for det holistiske og integrale, som Wilber mener er noe helt annet enn det magiske før-moderne, før-patriarkalske samfunn.

Dog har han ulike versjoner av det integrale kartet som fokuserer på litt ulike ting. Det vil f.eks. se ganske annerledes ut med et kart som fokuserer på menneskets utvikling, eller på det kjente kosmos, eller verdenssamfunns utvikling. Eller et kart som vil vise ulike metodologier, perspektiver og utviklingstrinn i helse, politikk eller lederutvikling.

Disse fire aksene eller retningene kan også studeres både fra "innsiden" og "utsiden", med veldig forskjellig resultat, og da selvfølgelig med forskjellige metodologier. I jeg-aksen oppe til venstre kan vi meditere oss til satori uten noen gang å oppleve f.eks. utviklingstrinnene man snakker om i Spiral Dynamics. Tilsvarende kan man naturligvis studere utviklingspsykologi eller Spiral Dynamics hele livet uten å komme et hakk nærmere opplysning.

Mens en del "spirituelle" mener at vi egentlig ikke trenger forståelse, så lenge vi nærmer oss åndelig oppvåkning er Wilber fullstendig uenig. Han minner om at Buddhas oppvåkning ikke bare var en opplysningserfaring, men like mye handlet om rett innsikt i hvordan alt henger sammen. Dette siste aspektet glemmes lett av både buddhister og nyåndelige. Dermed vil de fleste opplevelser av åndelige oppvåkning bli bare det, altså en opplevelse, uten at så mye egentlig er endret når det kommer til stykke, selvom man saktens kan sveve på en rosa sky en stund.

Modernisme og postmodernisme

Det moderne, rasjonalistiske samfunn har en tendens til å forsøke å forklare mennesket mest utfra de høyresidige aksene, iblant bare den øvre høyre. Den postmoderne kritikken av modernismen – og av spiritualitet – har derimot en tendens til å forklare det meste utfra aksene nede til venstre. For dem finnes ingen objektiv sannhet. Alt er kultur, alt er relativt, og vi kan aldri tenke eller erfare uavhengig av kultur. En vestlig kristen vil for eksempel neppe få visjoner av en gud med tusen armer, og skulle den få en slik visjon ville det nok temmelig sikkert bety noe ganske annet enn hva et tilsvarende bilde betyr for en inder. Slik kan man argumentere for at det knapt finnes objektive indre erfaringer, og trekker man det langt nok kan man også tvile på om det virkelig finnes noen objektive ytre. Wilber mener likevel at man kan se en felles utviklingsstruktur i menneske og samfunn som lar seg beskrive objektivt, selv om både form og innhold vil variere.

Når han deler denne utviklingen inn i trinn, og mener at denne utviklingssekvensen er objektiv, så betyr ikke det at det er et fast antall trinn som "finnes der ute". Man kan dele inn i tre grove trinn, som noen av eksemplene over, eller man kan følge trinnene til chakra-

systemet, eller man kan i grunnen la det være så detaljert som man synes er hensiktsmessig. Det er heller ikke slik at det er grunn til å tro at det er et sluttunkt for denne utviklingen. Både mennesket og samfunn kan i prinsippet utvikle seg til stadig høyere trinn, og med tiden til nivåer og på måter vi idag ikke kan forestille oss. Hans kartlegging handler dermed dels om hva vi kan se rundt oss i samfunnet i dag, dels om hva vi kan lære av historien og studiet om andre kulturer, og dels hva utviklingen til ekstraordinære individer uttrykker om menneskets potensiale innen en rimelig tids- og utviklingshorisont.

Blant såkalt alternative og spirituelle mennesker idag er det en tendens til å ville gjøre det moderne samfunn med dens ofte egoistiske individualisme og materialistiske rasjonalitet til hovedfienden av en spirituell oppvåkningsprosess, eller for den sakens skyld fienden til et grønnere og mer holistisk og harmonisk samfunn. Wilber er uenig i dette, selvom han saktens kan være enig i mye av kritikken av dette utviklingsnivået i menneske og samfunn.

Selv på et individ-nivå vil Wilber plassere ateisme som et høyere og på sett og vis mer avansert åndelig utviklingsnivå på den spirituelle utviklingslinjen, enn tradisjonell magisk og mytisk religiøsitet, som fortsatt omfatter minst to tredjedeler av jordens befolkning. Utviklingslinjen for spirituell intelligens handler om hvordan vi nærmer oss og fortolker de absolutte spørsmålene i tilværelsen, og ateisme er også en måte å gjøre det på. Likevel mener også han at de kaster barnet ut med badevannet, og at utfordringen er å kunne inkludere erkjennelsen av dypere sammenhenger, selv om man forkaster mytisk religion. Ateister differensierer seg fra et tidligere utviklingstrinn ved å fornekte det istedet for å integrere det.

Religion kan være som nazisme

Tradisjonell religiøsitet sammenligner han med nazisme og rasisme i den forstand at det er en etnosentrisk ideologi. Det er en ideologi som sier noe slikt som at bare de som hører til vår rase, ideologi eller religiøse tro er mennesker. De andre behøver vi ikke bry oss om – med mindre de underkaster seg vår nasjon eller religion osv. Hører de ikke til vår religion så går de til helvete, og veien har jo også vist seg ganske kort til at folk med en slik tankegang synes de har all rett til å hjelpe folk til å komme fortere til dette helvetet. Man behøver ikke gå tilbake til inkvisisjon, korstog og heksebrenning for å se dette. Mange av dagens kriger og

terrorhandlinger, foruten mer moderate konflikter, henger sammen med denne før-rasjonelle ideverdenen. I den verden gjelder enda ikke menneskerettighetene fullt ut, og individet har ingen ubetinget verdi i seg selv.

Fortsatt i Den norske kirke den dag i dag tror man at Gud krever at man har medlemskapet i kirken i orden, samt at en norsk prest skal ha gjort noen magiske dåpsformularer, for at barnet skal unngå helvete, og da fortrinnsvis istedet komme til himmelen. Barn og mennesker har dermed ikke iboende lik verdi i seg selv, men får verdi gjennom et mytisk medlemskap som man får blant annet ved visse magiske handlinger.

Wilber mener i fortsettelsen av dette at også all klagingen på det newton-descartesianske paradigmet har lite for seg, og ihvertfall at det ikke er rimelig å gi fremveksten av de tankene skylden for problemene i det moderne samfunnet. Også Wilber mener at det er alvorlige patologier i samfunnet vårt. Likevel mener han at fremveksten av vitenskap og en klarere rasjonalitet er et ubetinget gode. Han har lite sans for idealiseringen av gamle dager og såkalte tradisjonelle kulturer. "Husk grusomhetene" var et av kampropene under den franske revolusjon, og med full rett. Mytisk religion kan lett henfalle til horrible grusomheter. Uten at vi tillegger det enkelte individ absolutt personlig egenverdi og ansvar kan vi lett havne tilbake der. Man skal ikke kunne si at man bare utførte ordre, som nazi-offiserer prøvde å unnskyld seg med under Nürnberg-prosessene. Når både Bin Laden og Bush VET at de følger Guds klare ord og har Gud på sin side, må det gå galt.

Samfunnet vil heller aldri vokse seg helt fra egosentriske og etnosentriske utviklingsnivåer, ganske enkelt fordi alle nye individer starter der. Dermed handler det heller ikke om å si at slike tilstander er dårlige i seg selv, men heller anerkjenne at de er stadier i en utvikling, og så forsøke å legge til rette for videre utvikling. Barn får ikke noen mindre verdi ved at vi erkjenner dette. På samme måte har ikke vi heller noen mindre verdi idag av at vi ser at vi gjerne skulle fortsette vår utviklingsprosess.

Slik verden er idag er det religionene som kunne ha størst mulighet for å bringe det store flertall videre i deres utvikling. Problemet er likevel at det ikke bare er vitenskapen som synes at religion er en mytisk før-rasjonell greie. Svært mange av de som regnes som våre religiøse spesialister ser også på religion på samme måte, dog med positivt fortegn. De krever at vi skal akseptere noe ikke-rasjonelt, og de ser det som en trussel mot troen å stille spørsmålstegn ved

mange av deres dogmer. Visse reformbevegelser finnes det likevel innen alle eller de fleste religiøse tradisjoner. Vi får håpe at de får gjennomslag.

Integral, post-postmoderne spiritualitet

I Wilbers siste bok er et av hans hovedprosjekter å etablere en integral post-metafysikk – et slags holistisk-åndelig verdensbilde som ikke er trosbasert. Han mener at dette er en måte å forene spiritualitet og vitenskap og ihvertfall vise at de ikke behøver å stå imotsetning til hverandre. For å få til dette diskuterer han ganske detaljert både den moderne rasjonalitets kritikk av religion, og den postmoderne kritikken både av vanlig vitenskap og selvfølgelig av enhver metafysikk. Postmoderne tenkere er svært skeptiske til alle påstander om at man kan vite at noe er slik eller slik i seg selv. Dette kan vi ikke vite. Alt det vi "ser" springer egentlig ut av opplæring og fortolkning – kort sagt kultur. Dermed blir både positivistisk vitenskap og metafysisk spiritualitet like naivt.

Wilbers svar på dette er å si at vi må slutte å påstå at noe finnes i seg selv på en slik eller slik måte i absolutt forstand. Det finnes for eksempel ikke arketyper som sådan. Derimot finnes det en rekke mulige perspektiver, blant annet avhengig av hvilket utviklingstrinn vi befinner oss på, hva slags trening vi har osv. Sannhet er ikke noe som finnes "der ute", men er noe som er relativt til ståsted, trening og perspektiv. Et fellesskap av kjernefysikere kan diskutere sannheter som er fullstendig meningsløse for folk uten den treningen, og avanserte zen-buddhister kan diskutere bevissthetsfenomener som også er minst like meningsløse for andre. Det er likevel både legitim kunnskap, og til og med iblant veldig nyttig kunnskap, så lenge vi ikke forveksler virkelighet med perspektiv. Utfra en integral epistemologi (lære om hva vi kan ha kunnskap om) kan man godt "tro på" hvilke som helst erfaringer folk gjør seg, så lenge man ikke tar det som absolutte sannhetsbeskrivelser, men bare et uttrykk for hvordan noe kan fremstå fra et spesifikt perspektiv.

For Wilber fører likevel ikke dette til en oppløsning av alle systemer og sannheter og dermed til en fullstendig kaotisk relativisme. Isteden plasserer han også her alle disse ulike perspektivene et sted på det integrale kartet med sine fire kvadranter, og viser hvordan de ulike perspektivene utvikler seg trinnvist gjennom lovmessige sekvenser og sammenhenger.

For en erkjennelse av at enhver opplevelse og beskrivelse er avhengig av perspektiv betyr likevel ikke at de bare er fantasi, like lite som bussen vi må passe oss for på veien er fantasi, uansett hva vi måtte tro at busser er.

Når det gjelder konflikten mellom religion og vitenskap, mener Wilber at mye av dette er en urimelig skinn-konflikt. For det første er alt bare perspektiver uansett. For det andre tar ikke folk i betraktning at alt har sine utviklingsstadier, men sammenligner gjerne før-rasjonell mytisk religion, med rasjonell vitenskap. Dette blir en urimelig sammenligning, men skjer nettopp fordi folk ikke innser at også religion og åndelighet beveger seg gjennom sine utviklingstrinn. Mer kunnskap om akkurat dette er dermed en del av den løsningen Wilber foreskriver.